

THE ROLE AND THE FUNCTIONS OF HIGHER PEDAGOGICAL EDUCATION IN FORMING THE STUDENTS' AESTHETIC ATTITUDE TO WORK

Summary

The article deals with the role and functions of higher education in forming the students' esthetic attitude to work. The author analyses the concepts of "education", "function of education", "professional and pedagogical values".

Key words: education, the functions: technological, humanistic, human creative.

УДК: 378

В. П. Курок, Н. В. Литвинова

ДИНАМІКА РОЗВИТКУ КОМПЕТЕНТІСНОГО ПІДХОДУ В НАВЧАННІ МАЙБУТНІХ ІНЖЕНЕРІВ-ПЕДАГОГІВ

Стаття присвячена дослідженню генезису компетентісного підходу в вищій освіті. Проведено аналіз літературних джерел з даної проблеми. Розкриті основні етапи становлення і розвитку понять "компетенція" і "компетентність".

Ключові слова: компетентісний підхід, вища школа, компетенція, компетентність, етапи становлення компетентісного підходу.

Постановка проблеми. Для забезпечення соціально-економічного розвитку державі потрібні конкурентноспроможні фахівці, які не тільки мають можливість обирати, приймати важливі рішення, а й бути мобільними на ринку праці. Одним із важливих напрямів розвитку освіти є компетентісний підхід.

Наразі українська вища освіта перебуває на новому етапі реформування, суть якого полягає у модернізації всієї системи підготовки фахівців. Задля цього потрібно повністю відмовитися від попередньої системи та перейти до нової, яка буде відповідати вимогам сьогодення. Такою системою може стати компетентісний підхід.

Оскільки темою наукового дослідження є формування професійної компетентності майбутніх інженерів-педагогів будівельного профілю у процесі виробничої практики, то нас зацікавив історичний розвиток поняття "професійна компетентність". Розглянемо трансформацію компетентісного підходу у вищій освіті.

Мета статті: проаналізувати етапи та особливості розвитку компетентісного підходу в освіті загалом та, зокрема, у вищій освіті, розглянути історичну модернізацію поняття "компетентність" та "компетенція".

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Багато науковців досліджували сутність компетентісного підходу в освіті та проблеми формування ключових компетенцій фахівців. Ці тенденції можна знайти у працях таких дослідників, як: В. Байденко, В. Вестера, І. Зимньої, В. Зінченка, Н. Кузьміної, А. Маркової, І. Пометун, Дж. Равена, І. Тараненка, Р. Уайта, А. Хуторського тощо.

Виклад основного матеріалу. Впровадження компетентісного підходу спонукає викладачів до багатогранної підготовки та виховання особистості не тільки як фахівця, спеціаліста своєї професії, а й як індивіда, частини суспільства, соціуму. Метою використання такого підходу є надання студентів певної системи знань у вигляді умінь і навичок, здатності до самоаналізу, креативності, поширення кругозору, самонавчання тощо.

У 1907 році цю дефініцію було розкрито у "Повному словнику іноземних слів, що увійшли у вжиток у російській мові" як "достатню обізнаність, необхідну для того, щоб вирішувати питання в галузі та робити ґрунтовні судження з приводу певного кола явищ" [5].

У 1933 році у словнику іноземних слів подано визначення компетенції як кола повноважень будь-якого закладу або фахівця. Але в освітньому середовищі поняття "компетентність" і "компетенція" набули поширення тільки у 60-70-х роках ХХ сторіччя.

У 1959 році у роботі "Motivation reconsidered: the concept of competence" науковець Р. Уайт наповнює поняття особистісними складовими, додаючи мотивацію.

На основі історико-педагогічного аналізу можна умовно виділити три етапи становлення та розвитку компетентісного підходу в освіті.

Перший етап – 1960-1970 рр. – поняття "компетенція" впевнено входить в освітній простір, науковці намагаються розмежувати терміни "компетентність" і "компетенція", досліджують різні види компетенції, розробляють поняття "комунікативна компетентність".

Компетентісний підхід спостерігається у дослідженнях такого науковця, як Н. Хомський. У 1965 році він вводить поняття "компетентність" в теорію мови та дає визначення терміну "компетенція". Учений наголошує, що "...ми проводимо фундаментальне розмежування між компетенцією (знанням своєї мови:

що говорить – що слухає) та вживанням (реальним використанням мови у конкретних ситуаціях). Тільки в ідеалізованому випадку, вживання є безпосереднім віддзеркаленням компетенції" [2, с. 8]. У 70-ті роки, спираючись на ідеї дослідника, які подано в праці "Аспекти теорії синтаксису", в Америці починається перехід до компетентісно-орієнтованої освіти.

Компетентісний підхід активно прогресує в освіті, завдяки чому змінюються погляди на підготовку фахівців: у рамках такого підходу полегшується процес набуття певних знань і формування умінь та навичок.

Другий етап – 1970-1990 рр. – поняття "компетенція" та "компетентність" використовуються як у теорії, так і в практиці. Вітчизняні та зарубіжні дослідники починають виділяти різні компетенції та компетентності. У 1984 році Дж. Равен пропонує класифікацію, яка складається із 37 видів компетентності, та визначає компетентність "як категорію, що складається з великої кількості компонентів, більшість з яких відносно незалежні один від іншого, ... деякі компоненти належать до когнітивної сфери, а інші – до емоційної, ... ці компоненти можуть замінити одне одного як складові ефективної поведінки". Також дослідник наголошує, що "види компетентності" є "мотивованими здібностями" [6, с. 258]. До виділених видів належать: самоконтроль, критичність мислення, впевненість у собі, наполегливість, довіра, самостійність мислення, оригінальність, персональна відповідальність тощо [6, с. 281-296].

У 1990 році Л. Петровська починає досліджувати комунікативну компетентність, Н. Кузьміна розглядає компетентність як процес зближення й утворення властивостей особистості та виділяє п'ять видів компетентності: професійна та спеціальна в галузі дисципліни, що викладається; методологічна в галузі формування знань та умінь; соціально-психологічна в галузі спілкування; диференціально-психологічна в галузі здібностей та мотивів; аутопсихологічна в галузі недоліків і переваг власної особистості та діяльності [4, с. 90]. У роботах багатьох вчених поняття "компетентність" поєднується з професіоналізмом.

Дослідники виділяють різні види професійної компетентності залежно від напрямку діяльності.

Третій етап – з 1990-х рр. і до сьогодні – неодноразові спроби дати визначення поняттю "компетентність", виникнення питання про співвідношення компетентності та компетенції. Можна виділити два напрямки у педагогічній науці: диференціюючі та синонімізуючі категорії. У першій категорії (І. Зимня, О. Мутовська, А. Хуторський, С. Шишов тощо) розмежовують дані поняття, розглядаючи компетентність як початкову категорію. У другій (В. Болотов, В. Ледньов, М. Рижаків, В. Серіков тощо) – ототожнюють дефініції, беручи до уваги практичний напрямок компетенцій. У матеріалах та документах ЮНЕСКО подаються ключові компетентності, які мають бути обов'язковими в освіті. З'являються роботи, в яких подано глибокий аналіз таких класифікацій, як "професійна", "комунікативна", "іншомовна" компетентності тощо.

Так, наприклад, А. Маркова розглядає чотири блоки професійної компетентності: професійні (особистісно-необхідні) психологічні та педагогічні знання; професійні (особистісно-необхідні) педагогічні уміння; професійні психологічні позиції, яких вимагає професія; особистісні якості, управління професійними знаннями та уміннями. Але пізніше до цього списку науковець додає ще чотири види: спеціальну, соціальну, особистісну та індивідуальну компетентності.

У двадцять першому столітті в Україні становлення компетентісного фахівця набуває нового розвитку. Якість підготовки майбутніх спеціалістів стає необхідною умовою розвитку економіки країни. Сучасні соціально-політичні та економічні умови вимагають працівника нового рівня: активного, мобільного, з глибокими професійними знаннями, здатного до творчості та самовдосконалення, конкурентноспроможного тощо.

Для досягнення поставленої мети необхідно змінити стратегію підготовки майбутніх спеціалістів. Якщо раніше готували фахівця, здатного здійснювати професійну діяльність у відповідності до вимог певної галузі, то зараз потрібно прагнути до самостійного накопичення знань та постійного підвищення свого професійного рівня. Тобто набуття і поширення досвіду сприяє розвитку особистості.

Незважаючи на велику кількість проведених досліджень, єдиного визначення понять "компетенція" та "компетентність" досі нема. Наведемо деякі з них.

У новому тлумачному словнику української мови подано таке тлумачення дефініції: "Компетенція – це добра обізнаність із чим-небудь...; коло повноважень якої-небудь організації, установи або особи" [8, с. 874].

Д. Дюбуа трактує компетентність як типову та вимірювану модель поведінки, знань, навичок, що сприятиме ефективній роботі. Н. Беньковська під компетенцією розуміє індивідуальну здатність фахівця вирішувати певний спектр професійних завдань. С. Шекшня вважає, що компетенція – це індивідуальні характеристики особистості, до складу яких входить здатність до виконання певних функцій, освоєння типів поведінки та соціального досвіду. Дослідниця Т. Гудкова пояснює компетентність як здатність (здібність) індивіда до діяльності. О. Дрогайцев під компетенцією розуміє коло питань, у яких фахівець добре обізнаний. Є. Зеєр аналізує компетенцію як "загальну здатність спеціаліста мобілізувати у професійній діяльності свої знання, уміння, а також узагальнені способи виконання дій" [1, с. 15].

Деякі дослідники поняття "компетентність" визначають як ступінь обізнаності фахівця в певній професійній діяльності [3, с. 16-27]. Компетентність – результат професійного досвіду, який формується протягом професійної діяльності та життя, накопичення глибоких і міцних знань у певній роботі, досягнення мети, бачення помилок та прийняття правильного рішення.

В. Маслов аналізує компетентність як здатність на професійному рівні виконувати обов'язки у відповідності до сучасної теорії та досвіду, світових вимог і стандартів.

І. Родигіна наголошує, що "компетентність – це не специфічні предметні вміння та навички, навіть не абстрактні загальнопредметні мисленнєві дії чи логічні операції (хоча, звісно, ґрунтується на останніх), а конкретні життєві вміння, необхідні людині будь-якої професії, віку, сімейного стану – взагалі будь-якій людині" [7, с. 32-33].

Такі дослідники, як В. Болотов і В. Серіков розглядають компетентність як наслідок саморозвитку особистості, її індивідуального зростання, самоорганізації та узагальнення особистісного та діяльнісного досвіду.

Жд. Равен розуміє компетентність як специфічну здатність, яка необхідна для виконання певних дій у галузі, до складу якої входять вузькоспеціальні знання, особливі предметні навички, способи мислення, а також розуміння відповідальності за власні дії.

У деяких джерелах термін компетентності визначають як спроможність успішно задовольняти індивідуальні та соціальні потреби, діяти та виконувати поставлені завдання. Кожна компетентність складається з набору взаємопов'язаних пізнавальних потреб та практичних навичок, цінностей поведінкових компонентів, емоцій, знань, умінь, тобто всього, що може мобілізувати активну дію.

Проаналізувавши компетентнісний підхід, можна зробити висновок, що це явище може як прогресувати, так і відроджуватися, і це є наслідком суб'єктивних та об'єктивних чинників. До них належать зміни в макро– та мікро-середовищі. Зазначимо деякі з них: відсутність сучасної навчальної літератури, сучасного обладнання, застарілі лабораторні пристрої, невідповідність рівня підготовки викладачів кваліфікаційним вимогам, незнання ними сучасних технологій тощо. Всі ці аспекти мають великий вплив на формування професійної компетентності майбутніх фахівців, що може спричинити відхилення від структури, а це, у свою чергу, значно знижує рівень підготовки спеціаліста.

Висновок. На основі проведеного аналізу можна зробити висновок, що компетентнісний підхід став визначальним у вищій освіті. Зміни, які відбуваються у галузі освіти в Україні та країнах пострадянського простору мають певну історію. На думку багатьох науковців, отриманий досвід покликаний розширити та збагатити практику Болонських реформ.

На нашу думку, професійна компетентність повинна постійно удосконалюватись та розвиватись.

Отже, використання компетентнісного підходу у ході модернізації вищої освіти є необхідним. Для того, щоб визначити якість підготовки майбутніх фахівців, необхідно знати рівень компетентності в певній галузі. Тому цей підхід потребує змін у поглядах щодо оцінювання, структури, форм, змісту підготовки майбутніх спеціалістів у відповідності до вимог сучасного ринку праці.

Перспективи подальших досліджень. Вбачаємо за доцільне продовжувати дослідження у контексті трактування поняття "професійна компетентність" та синтезування такого, яке б найбільш повно відображало наші погляди; підбору елементів та методик діагностування даної дефініції.

Література

1. Зеер Е.Ф. Психолого-дидактические конструкты качества профессионального образования / Е.Ф. Зеер // Образование и наука. – 2002. – № 2 (14) – С. 31-50.
2. Зимняя И.А. Ключевые компетентности как результативно-целевая основа компетентностного подхода в образовании / И.А. Зимняя. – М. : Исследоват. центр проблем качества подгот. специалистов, 2004. – 40 с.
3. Исмаилова Ф.С. К проблеме психологического анализа профессионального опыта / Ф.С. Исмаилова // Вестник Московского университета. Сер. 14. Психология. – 2000. – №2. – С. 16-27.
4. Кузьмина Н.В. Профессионализм личности преподавателя и мастера производственного обучения / Н.В. Кузьмина. – М. : АПН, 1990. – 149 с.
5. Попов М. Полный словарь иностранных слов, вошедших в употребление в русском языке [Электронный ресурс] / М. Попов. - М., 1907. – Режим доступа : <http://www.inslov.ru/html-komlev/k/kompetentnost5.html>
6. Равен Дж. Компетентность в современном обществе. Выявление, развитие и реализация / Дж. Равен. – М. : Кошто-Центр, 2002. – 142 с.
7. Родигіна І.В. Компетентнісно-орієнтований підхід до навчання / І.В. Родигіна. – Х. : Вид. група "Основа", 2005. – 96 с.
8. Советский энциклопедический словарь / [под ред. А.М. Прохорова]. – М. : Сов. энциклопедия, 1981. – 1077 с.

ДИНАМИКА РАЗВИТИЯ КОМПЕТЕНТНОСТНОГО ПОДХОДА В ОБУЧЕНИИ БУДУЩИХ ИНЖЕНЕРОВ-ПЕДАГОГОВ

Резюме

Статья посвящена исследованию генезиса компетентностного подхода в высшем образовании. Проведен анализ литературных источников по данной проблеме. Проанализированы основные этапы становления и развития понятий "компетенция" и "компетентность".

Ключевые слова: компетентностный подход, высшая школа, компетенция, компетентность, этапы становления компетентностного подхода.

V.P. Kurok, N.V. Litvinova

THE DYNAMICS OF COMPETENCE APPROACH DEVELOPMENT IN FUTURE ENGINEERING TEACHERS TRAINING

Summary

The article deals with the research of competence approach genesis in higher education. Literary sources on the following problem were analyzed. The main stages of forming and development of the concepts "competence" and "being competent" were described.

Key words: competence approach, High School, competence, being competent, stages of competence approach forming.

УДК: 37.013.73(09)

Г.Д. Антонюк

СТАНОВЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИЙ КОНТЕКСТ (XVI – XVII СТ.): РОЗВИТОК ОСВІТИ У БРАТСЬКИХ ШКОЛАХ

У статті розглядаються соціально-історичні передумови формування шкільної освіти в Україні у період XVI – XVII століть, показано роль братських шкіл у становленні освітньої думки і школи на етнічних українських землях в окреслену епоху; досліджено способи засвоєння вітчизняною педагогікою чужого матеріалу і чужих форм. Діяльність братських шкіл була значним кроком на шляху розвитку вищої освіти в Україні.

Ключові слова: шкільна освіта, братства, братські школи, західноєвропейська латинська школа, національна традиція.

Постановка проблеми. Дана стаття є спробою дослідити становлення і розвиток української школи та педагогічної думки у період XVI – XVII століть. Духовну культуру України цього часового проміжку не можна розглядати поза загальноєвропейським контекстом, який перш за все був пов'язаний з Відродженням та Реформацією. У галузі духовної культури Відродження передусім позначилося на науці та ерудиції, що проявилось, насамперед, в інтересі до стародавніх мов, у філологічних студіях, у знанні літератури античних письменників. Духовною основою Відродження став гуманізм як звернення до світської, незалежної від церковного світогляду, науки і моралі [2, с. 235-239; 9, с. 3-16].

Виходячи із загальної характеристики цих понять, варто зазначити, що в кожній країні, у кожного народу ці течії мали певні особливості. Специфічність розвитку гуманістичних і реформаційних ідей на Україні вирізняється тим, що вони і розвивались, і формувались у тісному взаємозв'язку. В Історії України важко виділити етапи "чистого", класичного, Відродження чи Реформації, як це було на Заході. Відома українська дослідниця В. Нічик зауважила, що "ні схоластики, ні Відродження, ні Реформації у чистому вигляді у нас не існувало, не виступали вони і як послідовні етапи розвитку історико-філософського процесу. У зв'язку з прискореним інтелектуальним розвитком, що розпочався в Україні у XVII ст., явища, характерні для кожного з цих етапів, ніби співіснували у часі, переплітались, нашаровуючись одне на одного" [7, с. 274-275].

Специфічними рисами, що наклали відбиток на формування ренесансно-гуманістичної культури регіону, були:

- спадкоємний зв'язок з давньоруською культурною традицією;
- зіткнення західних і східних культурно-ідеологічних та філософських тенденцій;
- розвиток культури українського народу в складі різнонаціонального та різнорелігійного державного утворення – Великого князівства Литовського, а згодом і Речі Посполитої, в умовах незавершеного процесу національно-духовної диференціації білоруської, української і польської народностей, що зумовило полілінгвізм письмової культури регіону і неоднозначність національно-культурної приналежності його творців;
- взаємодія і взаємовплив української, білоруської, литовської та польської культур, взаємопроникнення ренесансного гуманізму і Реформації;